

Received	Reviewed	Published	Doi Number
05.05.2020	16.06.2020	20.06.2020	10.29228/ijlet.43397

The Blue Anatolian Movement and Sabahattin Eyüboğlu's Understanding of the Nation

*Ferhan AKGÜN ÜNSAL*¹

ABSTRACT

The Blue Anatolian Movement is an intellectual, literary and cultural formation that wants to revive the deep-rooted history of Anatolia and the cultural richness that these civilizations have inherited today. Blue Anatoliaists consider Anatolia as the geography in which the foundations of modern civilization are laid. It adopts a humanist world view and a culture-bound nationalism. Sabahattin Eyüboğlu, one of the leading representatives of the Blue Anatolian Movement, provided the development of this movement as a thought. Eyüboğlu is the most influential name in the representation of the Blue Anatolian thought with its intellectual equipment in politics, education, culture and social issues. Eyüboğlu believes the adoption of a policy area central to the survival of the people of the Republic of Turkey by preserving the unity and integrity. In this respect, he thinks that the concept of nation, which is the most basic building element of the state, should be handled in the context of culture. Because it is the person who creates the nation and the human is the creator of the culture. Therefore, the concept of nation; It should be based on a conscious cultural unity principle by glorifying human values rather than definitions made by separating people according to their beliefs and origins. In this study, Sabahattin Eyüboğlu's thoughts on the concept of nation will be discussed and his thoughts on the Turkish nation will be evaluated.

Keywords: Blue Anatolianism, human, culture, nation, people.

Mavi Anadoluçuluk Hareketi ve Sabahattin Eyüboğlu'nun Millet Anlayışı

ÖZET

Mavi Anadoluçuluk Hareketi, Anadolu'nun İlk Çağ uygarlıklarına kadar uzanan köklü tarihini ve bu uygarlıkların günümüze miras bıraktığı kültürel zenginliğini yeniden ortaya çıkarmak isteyen düşünsel, edebî ve kültürel bir oluşumdur. Mavi Anadoluçular, Anadolu'yu modern uygarlığın düşünce yapısının temellerinin atıldığı coğrafya olarak kabul eder. Hümanist bir dünya görüşünü ve kültüre bağlı bir milliyetçilik anlayışını benimser. Mavi Anadoluçuluk Hareketi'nin önde gelen temsilcilerinden olan Sabahattin Eyüboğlu, bu hareketin bir düşünce olarak gelişimini sağlamıştır. Eyüboğlu, siyaset, eğitim, kültür ve toplumsal meselelerde entelektüel donanımıyla Mavi Anadoluçuluk düşüncesinin temsili konusunda en etkili isimdir. Eyüboğlu, Türkiye Cumhuriyeti'nin birlik ve bütünlüğünü koruyarak varlığını sürdürebilmesi için insanı merkezine alan bir siyasetin benimsenmesine inanır. Bu bakımdan devletin en temel yapı unsuru olan millet kavramının kültür bağlamında ele alınması gerektiğini düşünür. Çünkü milleti oluşturan insandır ve insan, kültürün yaratıcısıdır. Bu nedenle millet kavramı; insanları inançları ve kökenlerine göre ayırarak yapılan tanımlardan ziyade insani değerleri yücelterek bilinçli bir kültür birlikteliği esasına dayandırılmalıdır. Bu çalışmada, Sabahattin Eyüboğlu'nun millet kavramı üzerine düşünceleri ele alınacak ve onun Türk milleti üzerine düşünceleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mavi Anadoluçuluk, insan, kültür, millet, halk.

¹ Araştırma Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi, ferhanakgun59@hotmail.com, Orcid: 0000-0003-0265-3171

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte kendi öz değerleriyle şekillenmiş ulusal bir bilinç oluşturulmak istenmiş ve böylelikle Batı'yı örnek alarak Türk toplumunun çağdaş uygarlık yolunda köklü bir dönüşüm geçirmesi hedeflenmiştir (Atatürk, 1997, s. 318). Bu anlamda siyasal, kültürel, ekonomik ve toplumsal alanlarda pek çok düzenlemeler ve yenilikler yapılmış; devrimler gerçekleştirilmiştir. Türk halkının eğitim düzeyini yükseltmek ve çağdaşlaşma yolunda hızla ilerlemesini sağlayabilmek için öncelikle eski düşünce anlayışından kurtulması gerektiğine inanılmış; bu konuda eğitim ve kültür faaliyetlerine ayrıca önem verilmiştir. Atatürk döneminde uygulanmaya başlayan eğitim ve kültür politikalarında; milliyetçi bir anlayış benimsenmiş ve Türk kültürünün ve uygarlığının köklerini ortaya çıkarmak için dil ve tarih alanındaki çalışmalar öncelenmiştir. Atatürk'ün ardından İsmet İnönü döneminde de eğitim ve kültür çalışmaları hız kesmeden sürdürülmeye devam etmiştir. Daha önce milliyetçilik ve çağdaşlaşma üzerine yoğunlaşan, dil ve tarih çalışmalarıyla da desteklenen kültür politikaları; İnönü döneminde hümanizmi esas alan bir anlayışla yeniden şekillendirilmiştir (Sezen, 2005, s. 482). Türk Hümanizmi olarak da adlandırılan bu süreçte Atatürk'ün devrimlerini ve ilkelerini özümsemek, Türk milletinin köklü tarihi boyunca edindiği kültür değerlerini ve bütün insanlığın birikimlerini kaynak olarak almak ve hümanist bir tavır sergileyerek evrensel uygarlık düzeyine ulaşmak amaçlamıştır (Sinanoğlu, 1980, s. 109-110).

Mavi Anadoluçuluk Hareketi'nin Temel Düşünce Anlayışı

Halikarnas Balıkcısı'nın kuruculuğunu yaptığı Mavi Anadoluçuluk Hareketi düşünsel, kültürel ve edebî bir oluşumdur. Anadoluçuluk merkezli düşünceler arasında yer alır. Fakat kökleri İlk Çağ'daki Anadolu uygarlıklarına uzanan; kültüre bağlı bir milliyetçilik anlayışını benimser. Anadolu'nun en eski çağlardan günümüze kadar farklı topluluklara ev sahipliği yaptığını; farklı kültürlerle kaynaklık ettiğini ve uygarlığın toplumlar arasında aktarılmasında köprü vazifesi üstlendiğini ileri sürer (Halikarnas Balıkcısı, 2008, s. 17). Bu sebeple Anadolu'da yaşayan bütün toplulukların; çok eski ve zengin bir kültürün mirasçıları olduklarını kabul eder (Erhat, 1973, s. 9-11). Soy bağından ziyade ortak kültüre sahip olmanın bu toplulukları bir araya getirdiğini savunur (Eyüboğlu İ. Z. 1973, s. 2.). Etnik kimlik ve inanç temelli yaklaşımların yerine kültürü esas alan bir anlayışı benimser. Bu yönüyle aynı dönemlerde etkisini sürdürmekte olan Türkçülük akımından ve Türk İslam sentezli Anadoluçuluk fikrini benimseyen düşünce hareketlerinden ayrılır.

Mavi Anadoluçuluk Hareketi; "Mavi Anadolu Hümanizmi", "Mavi Hümanizma", "Mavi Kemalizm", "Laik Anadoluçuluk Akım" ya da "Hümanist Anadoluçuluk" gibi çeşitli isimlerle tanımlanmaktadır. Mavi Anadoluçuluk Hareketi'nin temel düşüncesi, Türk milletinin köklerinin Anadolu'nun en eski çağlara kadar uzanan tarihinde aranması gerektiğidir. Mavi Anadoluçulara göre Anadolu, modern uygarlığın temellerinin atıldığı coğrafyadır. Türk milleti ise Anadolu medeniyetlerinin meydana getirdiği, insanlığın gelişimine yön veren kültür değerlerinin doğal mirasçısıdır. Onlar için Anadolu kültürü, insanlığın ortak kültür dünyasının hem çıkış noktası, hem de geleceğidir (Özçelebi, 2009, s. 130). Mavi Anadoluçular bu nedenle, Anadolu'nun köklü tarihine ve zengin kültür varlıklarına sahip çıkmaya önem vermiştir. Hümanizmin ilkelerini benimseyerek öncelikle ulusal anlamda bir gelişim göstermek; sonrasında ise bunu evrensel bir boyuta taşıyıp bütün insanlara katkı sağlamak istemiştir.

Mavi Anadoluçular, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında yeni bir kimlik yaratmak, Türk milletine yitirmiş olduğu özgüveni yeniden kazandırmak ve Türkleri insanlık tarihinde yeniden söz sahibi yapmak için gerekli olduğuna inanılan değerlerin; Anadolu topraklarında ve Anadolu kültüründe

bulduğunu öne sürmüşlerdir. Millet kavramının etnik köken ya da inanç esas alınarak tanımlandığı görüşlerin karşısında yer almışlar ve kültürel bağları esas alan bir millet anlayışını savunmuşlardır.

Mavi Anadoluçuluk Hareketi'nin öncüleri arasında yer alan Sabahattin Eyüboğlu, bu hareketin siyasal ve ideolojik programını ortaya koyarak bir düşünce olarak gelişimini sağlamıştır (Akyıldız, 2007, s. 468). Eyüboğlu, siyasete yakınlığı; toplumsal konulara olan ilgisi ve entelektüel donanımıyla Mavi Anadoluçuların öne sürdükleri düşüncelerin temsili konusunda en etkili isimdir. Anadolu'yu karış karış gezmiş; Anadolu'nun yaşayan kültür değerlerini belgelemiş; fotoğraflar çekip belgesel filmler hazırlamış; eski uygarlıkların kalıntılarını saptayarak geçmişle bugün arasında köprüler kurmuş ve aydınlatıcı yorumlarla çevresindekilere ışık saçmıştır (Eyüboğlu, 1994, s. 7). Bir Anadolu tarihi meraklısı olan Eyüboğlu, tarih bilincine sahip duyarlı bir aydındır (Şenol, 2009, s. 116). Yaşadığı dönemin ülke ve toplum meseleleriyle yakından ilgilenen; eğitim ve kültür faaliyetlerinde aktif rol oynayan; sanat, edebiyat ve düşünce tartışmalarında yer alan çok yönlü bir fikir adamıdır (Akagündüz vd. 2011, Eyüboğlu, 2000, s. 187). Bu çalışmada onun millet kavramına yönelik öne sürdüğü düşünceleri ele alınmıştır.

Kültürü Esas Alan Millet Kavramı

Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye Cumhuriyeti'nin birliğini muhafaza edebilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için millet kavramının kültürel anlamda ele alınması gerektiğini düşünür. Yeni devletin yürüttüğü eğitim ve kültür programlarında, insanı merkeze alan bir yaklaşım benimsenmesi fikrindedir. Çünkü ona göre millet, bir devletin en temel dayanağıdır. Milleti oluşturan ise insandır ve insan kültürün de yaratıcısıdır. Bu nedenle Eyüboğlu'nun millet algısı, insani değerleri merkeze alır ve dinî ya da ırki tanımlamalardan ziyade bilinçli bir kültür birlikteliği esasına dayanır.

Sabahattin Eyüboğlu, kan ve soy bağının millet olma bilinci üzerinde etkisi olmadığını savunur. Millet olabilmek için insanların ortak bir tarihe sahip olması gerektiğine inanır. Millî bilincin tarih bilinci ile uyandığını söyler. Ona göre tarihî bağlarını bilmeyen, kendi tarihini tanımayan bir millet, "hatrasız ve hafızasız bir ruh kadar anlamsız ve boştur." (Eyüboğlu, 1994, s. 132). Millet ve ırk kavramlarının birlikte düşünülmesi doğru bir yaklaşım değildir. Millet, geçmişten gelen tecrübe ve birikimlerin sonucu olan kültürel değerlerle ortaya çıkan bir kavramdır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, din ve ırk yerine kültür temelli bir millet anlayışını kabul etmelidir. Çünkü Türklerin millî bilinci, Anadolu'nun anayurt olarak benimsenmesiyle uyanmaya başlamıştır. Yeni devlet, güçlü bir zeminde varlığını sürdürebilmek için bütün geçmişle ve kültür varlıklarıyla Anadolu'nun vatan olarak benimsenmesine yönelik eğitim ve kültür çalışmaları yürütmelidir. Anadolu'da yaşayan farklı etnik köken ve inançlara sahip toplulukların bir arada yaşayabilmesi ancak kültürel birlikteliğin sağlanmasıyla mümkün olabilir. Kültürel ve tarihî bağlar, tüm yurttaşlar tarafından özümser ve kuvvetli bir şekilde idrak edilirse Turancılık gibi uzak ya da hayali coğrafyalarda devlet kurmak ülküsüyle hareket eden düşüncelerin önüne geçilecektir (Eyüboğlu, 1994, s. 200).

Sabahattin Eyüboğlu, dönemin yaygın düşüncelerinden biri olan Turancılık idealine karşı tavrını açık bir şekilde ortaya koyar. Etnik köken esas alınarak oluşturulan millet algısının; tarihî bir anlam ifade etmediği gibi gerçekçi bir yaklaşım da olmadığını belirtir. Yurt dışından Türkiye'ye gelerek Turancılık düşüncesinin temellerini atan ve bu düşüncenin gelişmesine öncülük eden Türk kökenli aydınların; "Anadolu için yürekleri çarpan ve çırpınan insanlardan daha soylu" kabul edilmelerini garipser. Bu aydınların; geride bıraktıkları yurttaşlarının kaderlerini paylaşmak yerine kendi vatanlarını terk ederek

Anadolu'yu kurtarmaya gelmelerini; hatta Anadolu'nun asıl sahiplerini "vatan haini" ilan etmelerini kabul etmez (Eyüboğlu, 1994, s. 199-200).

Eyüboğlu, millet kavramı üzerinde yapılan tanımlamaların yeterince temellendirilemediğini dile getirir. Türk milletinin tarihi üzerine ortaya atılan görüşlerin açık olmadığını ifade eder. Türklerin millet olma sürecinin ne zaman başladığının tam olarak tespit edilemediğini ve bu konuda fikir karmaşası yaşandığını söyler. Eyüboğlu'na göre millet kavramının sadece geçmiş ile sınırlandırılarak açıklanmaya çalışılması, keyfi ve hissî söylemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böyle bir durumda ise "millet" kavramı üzerine farklı tanımların yapılması kaçınılmaz olmaktadır. Oysa geçmişe dönüş, geçmişin zihniyetine dönüş olmamalıdır. Tarihi şuur, eski dünyayı aynen yaşatmak değildir, maziperest olmayı gerektirmez. Geçmişin güncel bir değer hâline gelmesi için yeni şuurun süzgecinden geçmesi lâzımdır (Eyüboğlu, 2000, s. 99-100). Bu nedenle Türk milletinin tarihini Orta Asya steplerinde, Arap çöllerinde, Viyana kapılarındaki ihtişamlı günlere dayandıran ya da Turan gibi ütöpik mekânlarla şekillendiren bir millet algısı yaratmak yanlıştır. Türk milletinin geçmişinin bütün yönleriyle kendi öz vatanı içinde yani Anadolu'da aranması gerekir (Eyüboğlu, 1994, s. 129).

Eyüboğlu'na göre Türkler, ümmet ve imparatorluk çağı ile bütün köprüleri yıkıp ileri dünyanın akışına uymuş ve millet olarak yaşamayı seçmiştir (Eyüboğlu, 2000, s. 220). Millet olmanın temelinde ise "dünyayı tanıma", "kendimizi tanıma" ve "kendi dilimizle yazma" olmak üzere üç ana yol bulunmaktadır. Bu üç yoldan herhangi birinde aksaklık yaşanması durumunda diğerlerinden de geri kalınması kaçınılmazdır. Millet olma yolunda ilerlerken karşılaşılabilecek tüm itirazların, engellemelerin yahut olumsuz durumların üstesinden gelerek yolculuğa devam edilmelidir (Eyüboğlu, 2000, s. 222).

Türklerin "dünyayı tanıma" süreci, Tanzimat ile birlikte başlamıştır. Eyüboğlu'nun dünyayı tanımaktan kastı ise modern uygarlığın öncüsü olan Batı'yı tanımadır. Türk milletinin kapalı ve içe dönük yaşantısından kurtularak Batı'ya kendi varlığını; kendine ise Batı uygarlığını adeta "zorla" kabul ettirmeye uğraştığı bu süreç, hâlâ devam etmektedir (Eyüboğlu, 2000, s. 220). Ona göre Batı uygarlığı, ortaya çıkan fikir ayrılıklarına ve zaman zaman yaşanan duraklamalara rağmen örnek alınması gereken bir modeldir. Batı'dan alınacak bilgilere ve fikirlere; Türk milletinin gelenek, görenek, zihniyet ve inanışlarına aykırı olduğu gerekçesiyle temkinli yaklaşılması yersizdir. Batı'ya karşı olanlar ya da Batı'dan sadece bilim ve tekniğin alınmasını savunanlar, nasıl düşünürlerse düşünsünler, aslında Türk milletinin çağdaşlaşmasının önünde engel oluşturmaktadır. Türk milletinin dünyayı tanıma çabasını sınırlandırmaya çalışanlar, kendi akıllarını milletin aklından üstün görenler yahut eski düşünce dünyasını muhafaza etmek isteyenlerdir. Eyüboğlu, "Avrupa kafası" olarak tanımladığı Batılı düşünce yapısının; Türk milletinde de oluşturulması gerektiğini dile getirir. Çünkü ona göre Batı uygarlığını ileri ve öncü yapan bu düşünce yapısıdır. Batı'dan alınacak bilgi ve birikimlerin Türk milletine uygun olup olmadığı yönünde değerlendirmelerde bulunmak yerine; Batı uygarlığını yaratan düşünce yapısı öğrenilmelidir. Böylelikle Türk milleti, dünyayı tanıma sürecinde yeni bir zihniyete sahip olacak ve kendini tanıma konusunda bilinçlenecektir. Eyüboğlu, Batı uygarlığının Türk milletine olumsuz tesirleri olacağına dair ortaya atılan görüşlere şu sözlerle karşı çıkar:

"Yalnız büyük adamları değil, medeniyet tarihinin büyük devirlerini düşünecek olursanız, onların da en fazla tesir altında kalmış devirler olduğunu görürsünüz. Rom a'nın en parlak devri, Augustus zamanı, Yunan tesiriyle doludur. Rönesans'ın kaynağı, eskilerin tesiri olmuştur. Fransız büyük devrimini ve romantizmini şimal rüzgârları getirmiştir. Almanya'nın en kudretli günlerinde Fransız tesiri salgın halinde idi. Yeni Türk medeniyeti batı kültürünü korka korka değil, bütün iştahasiyle

içmektedir. Ve Batının tesirleri milli dehanın uyanmasına engel olamamıştır...” (Eyüboğlu, 2000, s. 39-40).

Dünyayı tanımak ile başlayan “kendimizi tanıma” süreci ise iyi kötü, eski yeni, güzel çirkin her ne varsa hepsini bir bütün hâlinde ‘bizim’ kabul etmekle tamamlanacaktır. Çünkü insanoğlu bir şeyin varlığını kabul ettikten sonra onu benimseme ya da değiştirme çabasına girer. Türk milleti de olumlu ya da olumsuz bütün yönleriyle kendini tanıdıktan sonra gerçek hâlini görecektir, kötü yönlerini düzeltecek, iyi yönlerini geliştirecek ve uygarlık yolunda ilerlemeye devam edecektir. Eyüboğlu, kendimizi tanıma süreciyle ilgili şunları söyler:

“Kendimizi tanıma yolundan da geri dönemeyiz. Kadınlarımızın yüzünden atılan peçe bütün gerçeklerimizin yüzünden atılacaktır. Edebiyat şunu söylemesin, bunu söylemesin yok artık. Eski yeni ne halimiz varsa bileceğiz. Her yeni hikâye gerçek halimizi göstermekte biraz daha ileri gidecek, gitmeyen hikâyeyi milletimiz gelişmesini beslemediği için beğenmeyecektir. İyi niyetli insanlarımız arasında bile bu peçe kaldıran edebiyatı kabul edemeyenler, rahatları pahasına gerçekçi olan yazarlarımıza serserilik, köksüzlük gibi damga vuranlar oluyor. Köylü çoğunluğumuzun perişan halini görmek ve göstermek nerdeyse suç sayılacak. Oysaki Cumhuriyeti en çok bunun için kurduk ve bugüne kadar görülüp gösterilen dertler gösterileceklerin yanında hiç kalır. Milletimiz bu zehir gibi ilâcı son damlasına kadar içecektir, çünkü insan ancak bildiği bir hâli değiştirebilir. Bu yolda ne yaman bir hızla ilerlediğimizi anlamak için Türk hikâyesinin geçen yirmi yıl içindeki gelişmesine bakın.” (Eyüboğlu, 2000, s. 221)

Eyüboğlu’na göre millet olarak gelişebilmenin temel koşullarından biri de “kendi dilimizle yazma” konusunda duyarlılık sahibi olmaktır. Bu konu; güzellik, çirkinlik, kabalık, naziklik gibi ölçütlerin üstünde, millet olarak yeniden kalkınabilmekle ilgili bir iştir. Bu yüzden Türkçeye sahip çıkılmalı ve Türkçenin bilim ve edebiyat dili olması için gayret gösterilmelidir. Çünkü çoğunluğun dili ile kendini anlatan bilgi bereketlidir ve çoğunluğa ulaşan bir edebiyat yaratıcıdır (Eyüboğlu, 2000, s. 222). Yirminci yüzyılın başlarından itibaren Türkçe; halkın dilini hakir görmeyen, bu dili benimseyen ve geliştirmekle uğraşan edebiyatçıların sayesinde gerçek değerini bulmaya başlamıştır. Kendi dilinde yazmak, eski ile yeni; güzel veya çirkin yahut iyi ya da kötü meselesi değildir. Yeniden dirilişin, millet olarak şahlanışın, birlik içinde ilerlemenin en önemli koşuludur. Millet olma bilincine erişebilmek için kendi dilinde yazmak, her şeyden önce gelen bir lüzumluluktur (Eyüboğlu, 2000, s. 222).

İnsanın ve toplumun var oluşu için “özgür düşünce” gereklidir. Aynı zamanda özgür düşünce, bir milletin gelişebilmesi ve daha ileri düzeylere erişebilmesinin de en temel şartıdır. Milletin bütün fertleri, bağımsız düşünebilme yetisine sahip olmalıdır. Bu konuda Batılı devletlerin örnek alınması gerektiğini söyleyen Eyüboğlu, Doğu’da özgür düşünce olmadığı için milletlerin bağımsız olamadıklarını söyler (Eyüboğlu, 1994, s. 27-28). Batı uygarlığının en güçlü yanının düşünce özgürlüğüne önem vermesi olduğunu belirtir. Özgür düşünce, bütün yasakları yıkan; insan düşüncesini dar kalıplar içine sokan düşünceleri yok eden, kulluğun her türlüşünü ortadan kaldıran bir dünya görüşüdür (Eyüboğlu, 1994, s. 26). Batı dünyası, insanın hiçbir baskı altında kalmadan aklını kullanarak kendini ve dünyayı anlamlandırmasının yolunu açtığından dolayı uygarlık yolunda hızla ilerlemiştir. Oysa Doğu, “baskının ve kuşkunun had safhada olduğu” bir coğrafyadır ve orada özgür düşünceye yer yoktur (Eyüboğlu, 1994, s. 147). Batı’yı Doğu karşısında öne çıkaran sadece özgür düşünce değildir. Batı kültürünün tabiata ve halka dönük olması; ezbercilikten kurtulmuş olması; demokrasi, sosyal adalet, bilim, akıl, sanat, sevgi ve dostluk gibi değerlere önem vermesi, onu Doğu’dan daha üst seviyelere taşımıştır. Türk milletinin de çağdaş dünyaya ve insanlığa açılması, Batılılar gibi özgürce

düşünebilmeyi öğrenmesi, akıl ve bilimin öncülüğünde uygarlık yolunda büyük bir atılım gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Eyüboğlu, 1994, s. 243).

Eyüboğlu, Anadolu'nun zengin kültür varlıklarının ve köklü tarihinin ortaya çıkarılması için uğraş vermiştir. Anadolu insanının kültürel birikimi olan edebiyat ürünleri ve binlerce yıllık tefekkür geleneğinin ortaya çıkardığı düşünürler üzerine çalışmalar yürütmüştür. Anadolu'nun kadim uygarlıkları hakkında belgesel filmler yapmıştır. Onun bütün faaliyetlerinin amacı, uygarlığın ilk merkezlerinden biri olan Anadolu'nun köklü tarihini ve zengin kültürünü yeniden gün yüzüne çıkarmak; başta kendi milleti olmak üzere bütün insanlara bu değerleri tanıtmak içindir. Çünkü Eyüboğlu'na göre en ileri milletler, kendi geçmişlerini en iyi bilen milletlerdir. Fakat sadece kendi tarihini bilmek yeterli değildir; üzerinde yaşanan, yurt tutulan, vatan kabul edilen toprağın geçmişinin de bilinmesi gerekir. Bir milletin ilerleyebilmesi için vazgeçilmez olan bilim, fikir ve sanat tohumları, nerden gelirse gelsin, ancak belli bir toprağın geçmişiyle uzlaşarak yaratıcı olabilir (Eyüboğlu, 1994, s. 129-130). Bu nedenle Türk tarihi konusunda yapılan bilimsel çalışmaların yönü Türkiye tarihine çevrilmelidir. Eyüboğlu, Anadolu'nun tarihî ve kültürel değerlerini ortaya çıkarmak için daha çok gayret gösterilmesi gerektiğini söyler. Anadolu insanını ve toprağını yeterince tanımadıkları için, kendini de dâhil ederek, Türk aydınlarını eleştirir:

“Bence çalışmalarımız Türk tarihinden çok Türkiye tarihi yönüne çevrilmelidir. Topraklarımızın, insanlarımızın alttan alta yaşadıkları tarihi, kelimenin geniş çoğunluğu içine alan manasıyla, kendi geçmişimizi, Anadolu halkının geçmişini pek az biliyoruz doğrusu. Üstümüzden kayıp geçmiş adı büyük insanları, hadiseleri, adsız ama hâlâ yaşayan kaçak ama milyonlarca benzeri olan gerçeklerden daha iyi biliyoruz. Kırk binden fazla köyümüzün derinlemesine geçmişi üstüne ne biliyoruz? Nerde halkımızın inandığı, düğününe bayramına, yiyeceğine içeceğine, giyimine kuşamına, sözüne sohbetine kattığı tarih? Hani binlerce merkeziyle halk bilgisi enstitümüz. Daha yabancı gibi, afallaya afallaya dolaşıyoruz kendi yurdumuzda. Tarih kitaplarımız hâlâ, yaşadığımız gerçeğin yanından bile geçmemiş kuru gürlütülerle dolu. Onları da bilelim ama, insaf kitaplarımızın çoğu, çoğumuzun gelmişini geçmişini anlatsın.” (Eyüboğlu, 1994, s. 209).

Eyüboğlu, tarihçilere düşen görevin kurumuş bilgileri anlatmak ya da bunları ezberletmek olmadığını söyler. Ona göre tarihçiler, tarihî gerçeklerden yola çıkarak insanları bilinçlendirmek; geçmişi nesnel değerlendirmelerle analiz ederek günümüze bir bilinç aktarımı sağlamakla yükümlüdürler. Onun insanları bilinçlendirmek gayretinin temelinde ise hümanizmin insanı yücelten değerlerinden faydalanarak halkı aydınlatma kaygısı yatmaktadır www.beyaztarih.com (erişim 30.04.2020).

Eyüboğlu'na göre Batılı toplumların gelişmişlik bakımından diğer toplumlardan daha ileride olmasının sebebi, özgür düşüncenin ve insan aklının yüceltmesinden kaynaklanmaktadır. Özgür düşünce, eski düşünce kalıplarını kıran; sadece kendine değil başka akıllara da başvuran; kendini yeterli bulmayıp durmadan gelişmek isteyen düşüncedir (Eyüboğlu, 1994, s. 27). Batı uygarlığı, halkın özgür düşünebilme becerisini kazanması; bilim ve sanata sahip çıkması; saray ve kilisenin karşısında kendi sesini, kendi dilini ve kendi hür iradesini yüceltmesiyle ortaya çıkmıştır (Eyüboğlu, 1994, s. 31). Batı uygarlığının başlangıcı kabul edilen Rönesans, antik Yunan ve Latin kültürünün yeniden doğuşu değil, “halkın uyanışı” demektir. Rönesans'ın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan klasik eserler, halkın yeni bir kültür ortaya çıkarmasına zemin hazırlamış ve hakkın sesiyle halkın sesini birleştirmiştir (Eyüboğlu, 1994, s. 46).

Eyüboğlu; Batı'nın önde gelen aydın ve sanatçıların başarısını, onların "tabiata ve halka" yönelmelerine bağlar. Çünkü ona göre halktan uzaklaşmak, tabiattan uzaklaşmakla eşdeğerdir (Eyüboğlu, 1994, s. 23). Batı'nın gerçek aydınları, halkın dilini kullanarak her geçen gün daha büyük kitlelere ulaşmayı başaran; sarayların ya da kiliselerin katı kurallarından sıyrılarak halkla beraber olan kişilerdir. Bugün tüm toplumların önünde yer alan Batı'nın uygarlık tarihi, aslında bu aydınlar aracılığıyla gittikçe daha da aydınlanmış olan halkların tarihidir (Eyüboğlu, 1994, s. 166). Batı, halka dönük tavrıyla varlığını ve devamlılığını sağlarken; Doğu, "halktan uzaklaştığı, halkı hor gördüğü ölçüde yaşama gücünü yitirmiştir (Eyüboğlu, 1994, s. 18). Doğu toplumlarının içinde buldukları karanlık dünyadan uzaklaşıp yeniden aydınlığa kavuşabilmesi için aydın ve yöneticilerin halkla bütünleşmesi, halkın yararını gözeterek çalışması gereklidir. Gerçek aydın, yönetici, sanatkar ya da filozof; halkı önceleyip onun ilerlemesi için çalışan kişidir.

İnsanları Birbirinden Uzaklaştıran "Millet" Yerine Bütün İnsanlığı Kucaklayan "Halk"

Sabahattin Eyüboğlu, millet kavramı üzerine yürütülen tartışmalardan ve getirilen farklı tanımlamalardan rahatsızlık duyar ve "millet" yerine "halk" sözcüğünü kullanmaya özen gösterir. Ona göre "millet" veya "ümme" gibi kavramlar, insanları belirli ölçütlere göre sınıflandırır ve bir devletin varlığını sürdürebilmesinin en temel niteliği olan birlik ve bütünlüğün oluşmasına engel olur. Herhangi bir ırka, soy bağına, ortak bir geçmişe ya da inanç sistemine bağlı bir anlayışla oluşturulan millet algısı; insanlar arasında birlik sağlamak yerine onları farklı kıstaslara göre ayırır. Millet olma bilinci, ancak insanlar arasında kültürel birlik sağlandığı takdirde yerleşebilir. Bu nedenle Eyüboğlu, "millet" yerine "halk" sözcüğünü kullanmayı tercih eder. Ona göre halk, taşıdığı anlam değeri bakımından bütün insanları içine aldığından dolayı ortaklık, birliktelik ve bütünlük oluşturabilmek için daha uygun bir ifadedir. Halk sözcüğü coğrafi, tarihî, siyasi, toplumsal, dinî ya da ırkî temellerden uzak olduğundan daha birleştiricidir. İnsanları etnik köken, inanç ya da yaşam biçimi bakımından herhangi bir ayrıma tabi tutmaz. Üstelik halk kavramı, sadece ülkedeki yurttaşlar için kullanılan bir ifade değildir, ülke sınırlarının ötesine aşarak tüm insanlık için kullanılabilecek nitelikte bir kavramdır:

"Halk, ümme ve millet kavramlarından daha ileri bir kavramdır. Çünkü ümme de, millet de belli bir inanç, belli bir sınır ve belli kaynaklara, dile, tarihe, coğrafyaya bağlı kaldıkları hâlde, halk kavramı insanlığın ta kendisini anlatır gibi sınırsızdır. Ümmetler, milletler kolay kolay anlaşamaz, ama halklar anlaşır. Halk her yerde halktır. Hıristiyan ve Müslüman halklar Kıbrıs'ta, Cezayir'de, Afganistan'da, İstanbul'da halk olarak tıpatıp aynı sorunlar içinde yaşadıkları hâlde, bütün bu memleketlerde ümme ve millet olarak insanlar birbirinden ayrılmakla kalmayıp birbirini öldürmeye kadar gidebilmekteler." (Eyüboğlu, 1994, s. 30).

Eyüboğlu, millet ve halk kavramlarını birbirinden farklı olarak düşünmenin hem Türkiye hem de insanlık için herhangi bir çıkar yol sağlamayacağını ifade eder. Halk kavramını tüm insanlığı içine alacak "sınırların ötesinde" bir kavram olarak dile getirmiş olsa da onun ortaya attığı düşüncelerin özünde toprağa bağlı milliyetçilik algısı yatmaktadır. Eyüboğlu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde Türk milletine yeni bir kimlik oluşturmak düşüncesiyle ortaya çıkan sorunsala bir çözüm önerisi sunmuş; söylemlerinde "Türk halkı", "Türkiye halkı" ya da "Anadolu halkı" gibi ifadeler kullanmıştır.

Halk kavramı, çağdaş insanlığın ulaşmayı özlediği; şairlerinde, sanatçılarında, bilim adamlarında sözcülüğünü bulan toplum ülküsünü içinde gizleyip yaşatan bir ortam oluşturmaktadır. Bu politik anlamı ile halk, insanlığın gelişiminde ümmetten yahut milletten de daha ileri bir aşamayı temsil

etmektedir. Fakat Eyüboğlu, bu ülküyü gerçekleştirebilmek için toplumu, ilk aşamada millet birliğine ulaştırmak gerektiğini de gözden uzak tutmaz. Daha sonraki bir aşamada ise millet ve halk kavramları arasındaki anlamsal ayrılık kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Millet birliğini tanımlamak için Atatürk'ün millet anlayışını yorumlayan Eyüboğlu'na göre Türk milleti, Türkiye halkını kapsamalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için de gereken bilinç oluşturulmalı, yurdun geçmişi öğrenilmeli, insancıl değerleri benimsenmeli ve aynı ülküde birleşmelidir www.earsiv.sehir.edu.tr (erişim 30.04.2020).

Eyüboğlu'nun "halk" anlayışı, Anadolu'da farklı kökenlere, dillere ve inançlara sahip olmalarına rağmen yüzyıllar boyunca beraberce uyum içinde yaşayan insanları kapsamaktadır. Onun algısındaki halk kavramı, "kültürel bağlarla bir araya gelen yurttaşlar" olarak karşılık bulmaktadır:

Bu memleket bizim olduğu için bizim, fethettiğimiz için değil. Aramızda dışarıdan gelmeler çoğunluk olsa bile -ki değil elbette kaynaşmış, halleşmiş hepsi. Fetheden de biziz artık, fethedilen de. Eriten biziz, eriyen de. Biz bu toprakları yoğurmuşuz, bu topraklar da bizi. Onun için en eskiden en yeniye ne varsa yurdumuzda öz malımızdır bizim. Halkımızın tarihi Anadolu'nun tarihidir. Paganmışız bir zaman, sonra Hıristiyan olmuşuz, sonra Müslüman. Tapınakları kuran da bu halkmış, kiliseleri, camileri de. Bembeyaz tiyatroları dolduran da bizmişiz, karanlık kervansarayları da, Kâh bozkıra çıkmışız, kâh mavi denize. Sayısız devletler, medeniyetler bizim sırtımızda yükselmiş, bizim sırtımızda çökmüş. Yetmiş iki dil konuşmuşuz Türkçede karar kılmazdan önce. Hepsinin tadı kalmış damağımızda. Aylarımızın, günlerimizin, köylerimizin, kentlerimizin adlarına bakın. Ne değişik eller, ne değişik halk oyunlarında tutuşmuş, ne horonlara, ne halaylara girmişiz. Doğuyla Batı sarmaş dolaş olmuş bizim içimizde. Ya o ya bu değil, hem o hem buyuz biz. (Eyüboğlu, 1994, s. 9).

Türk halkı, Türkiye Cumhuriyeti ile nasıl bir gelecek tasarladığını ortaya koymuştur. Atatürk'ün önderliğinde "sınırlarını kanıyla çizdiği topraklar içinde; kendi gücüyle ve her tekine, hangi ırk ve dinden olursa olsun aynı hakları vererek" yaşamayı seçmiştir (Eyüboğlu, 1994, s. 129). Atatürk; dini, dili, ırkı bir olmasa da aynı coğrafyada aynı kadere ortak olan; aynı ülküyü hedef edinen insanların yani Anadolu'nun yoğurduğu ve bir araya getirdiği Anadolu halkının atasıdır. Bu nedenle Atatürk, iddia edildiği gibi "Türklerin atası" değil, Türk milletinin atasıdır. İlk Çağ uygarlıklarından başlayarak günümüze kadar varlığını sürdüren fakat hor görülen, yok sayılan, ezilen insanların Anadolu'nun gerçek halkının atasıdır (Eyüboğlu, 1994, s. 15-16).

Millî Mücadele'yi "halkın ve hakkın" zaferi olarak tanımlayan Eyüboğlu'na göre Türk halkı, ortaya koyduğu bağımsızlık mücadelesiyle özgürlüğüne ne kadar düşkün olduğunu ve sahip olduklarıyla yaşamını devam ettirmek istediğini bütün dünyaya göstermiştir. Türkler, sömürgeci devletlere karşı bağımsızlığını koruyabilen dünyadaki tek ulus olma özelliğine sahiptir (Eyüboğlu, 1994, s. 47). Eyüboğlu, Millî Mücadele'ye önderlik eden Atatürk'ü ise halka yeniden güç veren, güven kazandıran, birlikte olmayı öğreten bir lider olarak niteler. Zira Türk halkı, yaşadığı kötü günlerden ve razı olmak zorunda bırakıldığı düşman işgalinden Atatürk sayesinde kurtulmuştur. Türk halkı, bağımsızlığını tekrar kazanmasının ardından Atatürk'ün; "Yurtta barış, dünyada barış!" düşüncesiyle ortaya koyduğu siyasetle yeniden huzura ve güvene kavuşmuştur (Eyüboğlu, 1994, s. 16-17). Atatürk, ülkedeki bütün yurttaşlara, geçmişleri ve kimlikleri her ne olursa olsun, ayırım gözetmeden yaklaşmıştır. Anadolu'daki tüm toplulukların birlikteliğini sağlamış; onlara millet olma şuurunu aşlamış ve böylelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin devamlılığını güvence altına almıştır. Eyüboğlu'nun "Halk öncüsü" olarak nitelediği Atatürk, hiçbir zaman halka karşı baskı uygulayan bir lider olmamıştır. Her zaman halkla iç içe olmuş; halkı hor görenlerin ve halka eziyet edenlerin karşısında yer almıştır. Onun kızdıkları, halktan uzak; sevdikleri ise halka yakın olan kişilerdir. Atatürk, Türk halkını çağdaş uygarlıklar seviyesine

yükseltmek için ömrünün sonuna kadar mücadele etmiştir. Elde ettiği zafer, halkın zaferi; kurduğu devlet, halkın devleti; peşinde koştuğu çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşma ülküsü, halkın ülküsü olmuştur (Eyüboğlu, 1994, s. 34-35). Türk halkının Batılı uluslarındaki gibi modern bir yaşam sürebilmesi için pek çok devrimler gerçekleştirmiştir. Onun halk için yapmış olduğu devrimlere karşı çıkanlar; halkın yararından çok kendi çıkarını düşünen kişilerdir:

“Başka devrimlerini saymıyorum, çünkü hepsi aynı amaca çevrik, hepsi halk için, halktan yana, halkın yararındaydı bu devrimlerin. Hepsini, eli değmişken halk adına, eski devletlilere, yobazlara, sömürgecilere karşı yapıyordu. Yüzyıllardır tepesine binmiş olanlara halkın Mustafa Kemal yumruğuyla verdiği derslerdi bunlar. Öyleyse neden halk kendi devrimlerini koruyamadı, koruyamıyor, diyecekler. Koruyamazdı, koruyamaz da kolay kolay. Halkla Atatürk’ün, bu iki sevgilinin arasına giren, arasını açanlar vardı, hâlâ var, daha uzun zaman da olacağı benzer. Bu kara kediler, eski çıkarlarını yitirmemek, av sularını hep bulanık tutmak için her çareye başvuracaklar elbet. Halk uyanıncaya kadar halk adına, “İstemezük!” diyecekler ya da diyenleri sinsice besleyip destekleyeceklerdir. Hâlâ büyük çoğunluğu okuma-yazma bilmeyen bir halkın dostunu düşmanından ayıramamasında ve dostundan çok düşmanı olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Kaldı ki, daha uyanık toplumlarda bile halk, kanlı devrimlerle kazandığı hakları her zaman koruyamamış, devirdiği krallardan beter zorbalara, maceracılar dizginlerini kaptırmıştır. Her yerde halk durmadan yenilemek zorunda kalmıştır devrimlerini. Öyle olmasa çok çabuk değişirdi dünyamız, insanlık İlk Çağ’dan beri savaştığı nice düşmanlarını sırtında taşımazdı hâlâ.” (Eyüboğlu, 1994, s. 36-37).

Eyüboğlu, devrimlerin gerçekleştirilmesi sürecinde yeni bir düzenin bir anda kurulamayacağını Atatürk’ün çok iyi bildiğini ifade eder. Bu yüzden Atatürk, temellerini attığı yeni toplumun düzenini korumak ve gerçekleştirilen devrimlerin amacına ulaşmasını sağlamak için Halk Partisini kurmuştur. Türk halkının eğitim sorununa çözüm getirmek için eğitim seferberliği başlatmış, memleketin her köşesine Halkevleri açarak toplumun bilinçlenmesine gayret göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti’ni gençlere emanet etmiş ve onlara devrimleri koruma ödevini vermiştir. Atatürk’ün vatan anlayışı; ham bir hayalden ibaret olan dünya ötesi bir cennet değil; gerçek, geçerli ve adım adım kazanılmış bir ülke, bir dünya köşesidir (Eyüboğlu, 1994, s. 37). Halk ise bu dünya köşesini vatan yapan insan unsurudur. Eyüboğlu’na göre Atatürk ilkelerinden en önemlisi olan “halkçılık”; Atatürk’ün dil, tarih, coğrafya, kültür, sanat ve bilim alanındaki düşüncelerinin bir yekûnudur. Halkçılık ilkesi, onun gerçekleştirmiş olduğu devrimleri bir arada tutan kilit noktadır. Zira halk, hem Türkiye’yi hem de bütün dünya devletlerini barışa ve mutluluğa ulaştıracak olan “büyülü anahtarın adı”dır (Eyüboğlu, 1994, s. 49).

Sabahattin Eyüboğlu’na göre dil devrimi, çağdaş bir millet olma ve halkçı bir devlet kurma çabalarının en başarılısıdır. Dil devrimi ile başka bir dil getirilmiş; yeni bir dil yaratılmış yahut insanlar konuştuğu dilden başka şekilde konuşmaya veya yazmaya zorlamış değildir. Dil devrimiyle birlikte aydınların kullandığı halktan kopuk ve halka kapalı bir yazı dili yerine halkın kullandığı Türkçe yüceltilmiştir. Bu sayede Türkçe, sadece halkın konuştuğu bir dil olmaktan daha çok değer kazanmış ve kitapların, yasaların, bilimin ve sanatın tek dili olmuştur (Eyüboğlu, 2000, s. 365).

Halkın diline dayanmayan bir halk devleti, kendi dilini küçümseyen bir Türk milliyetçiliği düşünülemez (Eyüboğlu, 2000, s. 354). Rönesans döneminde Avrupalı aydınların ilk işi; halkın konuştuğu dille, bilim, felsefe ve edebiyatın dilini birleştirmek olmuştur. Avrupa’da millet suurunun oluşumu, bir bakıma halkın kullandığı dilin yazı dili olarak benimsenmesi sayesinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle Batı kültüründen alınacak ilk ders, halkın dilini benimsemek olmalıdır ve onu bilim, sanat

ve felsefenin dili hâline getirerek millet olabilme bilincinin oluşumuna zemin hazırlanmalıdır (Eyüboğlu, 1994, s. 89).

Eyüboğlu, Türk halkının ırkçı ya da kökten dinci fikirlerden uzak durduğunu ifade eder. Bunun aksi bir durum söz konusu olması durumunda; Anadolu’da binlerce yıldır iç içe yaşayan farklı inanç ve uyruklara sahip toplulukların varlığını sürdürebilmesinin mümkün olamayacağını belirtir. Eyüboğlu’na göre Anadolu halkları, kendi başına kardeşçe yaşamasını bilmiş ve çoğu zaman birlikteliğini korumuştur (Eyüboğlu, 1994, s. 107). Türk halkı, sanıldığı gibi bağnaz ya da aşırı uç fikirleri benimseyecek bir yapıya sahip değildir; aksine insancıl, uyumlu ve yeniliklere açıktır. Geri ve cahil bırakılmış bir kitle olmasına karşın, içindeki güzellik ve erdemi yitirmemiştir (Ergül, 2014, s. 10). Türkiye’nin Batılı ülkelere göre geri kalmış olmasının nedeni devletin yapısı, bünyesinde farklı toplulukları barındırmasının getirdiği uyumsuzluklar ya da inanç farklılıkları değildir. Bu durumun asıl nedeni, halktan yanaymış gibi görünmesine rağmen halka kötülük getiren aydınlar, yöneticiler ve softalardır (Eyüboğlu, 1994, s. 11). Türk halkı gerici değildir, sadece geri kalmıştır. Gerici, halktan yana görünen halk düşmanı ya da halk düşmanının belli bir eğitimle yetiştirdiği bir yobazdır (Eyüboğlu, 1994, s. 24). Türk halkı; gericiler, yobazlar, softalar ve çıkarıcı yöneticiler tarafından yüzlerce yıl baskı altında tutulmuş, ezilmiş ve sömürülmüştür. Halkı bu insanlardan ya da içinde bulunduğu kötü durumdan kurtaracak olan yine halkın kendisidir. Eyüboğlu, halkın kendi durumunun farkına vararak her şeyi yine kendisinin yoluna koyacağına olan inancını; “Ey Halk Ana, önünde sonunda sensin her şeyi yoluna koyacak olan: Sen, hor görülen, sömürülen, kandırılan, ezilen, çiğnenen, ama can düşmanlarını bile ak sütün, sağduyun, hoşgörünle besleyen, şımartan, başına bela eden; sen, ısrırganı ve buğdayı aynı cömertlikle yeşerten bereketli toprak, sana düşecek önünde sonunda akla kararı seçmek, kurda kurt, kuzuya kuzu demek!” sözleriyle ifade eder (Eyüboğlu, 1994, s. 44-45).

Eyüboğlu, Türkiye’de halkı kendinden daha aşağıda gören, onu küçümseyen ya da kendi çıkarları uğruna halkın bilinçlenmesine ve gelişmesine karşı çıkan aydınların ve politikacıların bulunduğunu üzülen kabul eder. Bunların söylemlerinden ve yaptıklarından duyduğu rahatsızlığı, düşünce yazılarında sıklıkla dile getirir. Eyüboğlu’na göre Batı’yı örnek aldıklarını iddia etmelerine rağmen aslında kendi konumlarını ve çıkarlarını önceleyen; kendi beklentileri doğrultusunda halkın yaşam sürmesini isteyen bu kişilerin gerçek niyetleri, yaptıkları işlerde gün yüzüne çıkmaktadır (Eyüboğlu, 1994, s. 40). Kendilerini halktan daha çok düşünen bu tür aydın ve politikacıların, ne kadar âlim olurlarsa olsunlar, halka herhangi bir yararı dokunamaz. Halktan uzaklaşan bir aydının ya da yöneticinin insan düşüncesini yüceltip ilerletebilmesi mümkün değildir. Eyüboğlu, halk için çalışmak ve halkla bütünleşmek yerine halktan uzak duran bu insanların “Cumhuriyet”, “demokrasi”, “halk” gibi kavramları sıkça kullanmalarının sadece söylemden ibaret olduğunu belirtir. Halkın yeni Türkiye’nin “bel kemiği” olduğunu; Cumhuriyetin geleceğini güvence altına almak için gerçek aydın ve yöneticilerin halka ulaşılması gerektiğini söyler (Eyüboğlu, 1994, s. 124).

Türk halkı, kendi hakkını ve hukukunu koruyacak bir bilince henüz ulaşamamıştır. Çalışarak ülkenin “kahrını çeken” halk, devletin kendilerine sunduğu ya da sunması gereken imkânlardan habersizdir. Bu nedenle aydınların ve sorumluluk sahibi yöneticilerin halkın haklarını gözetmesi gerekmektedir. Oysa halkın hakkını korumak için uğraş veren aydınlar, ağır eleştirilere maruz kalmaktadır. Halkın yararına çalışan gerçek aydın ve sanatkarlar, baskı altına alınmakta; “komünist” olarak ilan edilmekte ve asılsız suçlamalar yöneltilerek mahkemelerde yargılanmaktadırlar. Eyüboğlu, kendisi gibi halkı bilinçlendirmek ve aydınlatmak için mücadele ettiklerine inandığı kişilerin uğradıkları haksız

suçlamalara ve gördükleri kötü muamelelere sessiz kalmamış; yazılarında onların uğramış olduğu haksızlıkları sıklıkla dile getirmiştir.

Eyüboğlu, Türk siyasetinde ve basınında halk için çalışan kişiler için kullanılan “halkçı” nitelemesinden rahatsızdır. Kendilerini “halkçı” olarak tanımlayan siyasetçi ve aydınları eleştirerek onların halkı ötekileştirdiğini, halkı kendilerinden başka bir dünyada yaşayan insanlar gibi gördüklerini söyler. Eyüboğluna göre “halkçı” olmak yerine; “halk gibi” olmak gerekir. Halkı, kendinden ayrı bir “kalabalık” olarak görerek onu temsil ettiğine inanmak büyük bir yanılıdır. Türk aydını, “halkçı” olmaktan ya da “halka inmek” düşüncesinden kurtulup halk için çalışmalıdır. Böylece hem halka hem de kendilerine fayda sağlamış olurlar. Çünkü halk, kendisiyle birlikte olan ve kendisi için çalışan kişilerin fikirlerini benimser (Eyüboğlu, 1994, s. 14).

Sabahattin Eyüboğlu, bir ulusun refah ve güven içinde yaşayıp çağdaş uygarlıktan geri kalmaması için yöneticilerin dürüst, çalışkan ve çıkar gözetmeyen niteliklere sahip olması gerektiğini dile getirir. Bu konuda ömürlerini Türk halkına hizmet etmek ve onu layık olduğu uygarlık seviyesine taşımak için tüketen Başta Atatürk ve İsmet İnönü olmak üzere cumhuriyet döneminin önemli şahsiyetlerini örnek gösterir. Sadece yöneticilerin üstün niteliklere sahip olmasının yeterli olmayacağını ifade eden Eyüboğlu, halkın da sorgulayan, okuyan, sürü kültürüyle hareket etmeyen, boyun eğmeyen bir yapıda olması gerektiğini belirtir (Akagündüz vd. 2013, 27). Eyüboğlu, Türk halkının karakteristik özelliklerinin karanlık zihinli kişileri kendi bünyesinde eritmeye yeteceğine; Her ne felaket yaşarsa yaşasın yeniden doğan, yaratıcı ve özgür bir halk olabileceğine inanır. Türk aydınlarına ve siyasetçilerine seslenen Eyüboğlu, halkı tanımak için halkla birlikte olmayı öğrenmelerini, halkın bilinçlenmesi için sorumluluk almalarını tavsiye eder. Onlara işlerini halkçı gibi değil, düpedüz halk gibi yapmayı; halkın sözde istediğini değil, kendi aklının erdiği ve gönlünün dilediğini söylemeyi önerir. Aydınların zevksizliklerinin sorumluluğunu halka değil kendilerine yüklemesi gerektiği; halka inmeyi bırakıp öncelikle kendilerini aşmaları konusunda telkinde bulunur (Eyüboğlu, 1994, s. 14).

Çok yönlü bir aydın olan Sabahattin Eyüboğlu, Anadolu’yu bütün geçmişiyle benimsemiş ve ona sahip çıkmıştır. Türk halkının kendi değerlerini tanuması için uğraşmış; dil, tarih ve düşünce bakımından bilinçlenmesi için çaba sarf etmiştir. Türk halkına karşı derin bir sevgi beslemiş, halkın insanî değerlerini gün yüzüne çıkararak yüceltmıştır. Sabahattin Eyüboğlu, halkın içinde olan ve Anadolu insanının sıcaklığını yansıtan farklı bir sestir (Koşar, 2018, s. 85).

Sonuç

Sabahattin Eyüboğlu, Cumhuriyet döneminde yeni kimlik arayışlarında dile getirilen etnik kökene ve inanca dayalı millet algısı yerine; kültür birliğini esas alan bir millet düşüncesini öne sürmüştür. Dönemin yaygın görüşlerinin aksine kan ve soy bağının millet olma bilinci üzerinde etkisi olmadığını iddia etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin bütünlüğünü koruması ve varlığını sürdürmesi için kültürel anlamda millî bir bilincin yerleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bunun için gerekli olan tarih ve dil bilinci oluşturmanın önemi üzerinde durmuştur. Bu doğrultuda yürütülecek olan eğitim ve kültür politikalarında insanın merkeze alındığı bir yaklaşım sergilenmesini istemiştir.

Türk milletinin bilinçlenmesi için öncelikle kendini tanuması gerektiğini dile getirmiş ve Anadolu’nun köklü tarihine ve zengin kültür varlıklarına sahip çıkılması gerektiğini belirtmiştir. Eyüboğlu’na göre insanın kendini ve başkalarını anlaması, kendi memleketini tanuması için dünyayı ve insanlığı tanuması gerekir. İnsan; kendi benine, kendi özüne ve kendi memleketine içine kapanarak değil, dışa açılarak ulaşır. Türk milletinin dışa açılma konusunda örnek alması gereken Batı kültürüdür. Batı’dan

öğrenilmesi gereken en önemli şey ise özgür düşüncedir. Türk milleti, ancak özgür düşünebilme becerisine sahip olur ve bilimin yol göstericiliğinde ilerlerse çağdaş uygarlık seviyelerine ulaşabilir. Sabahattin Eyüboğlu, millet yerine halk kavramlarını kullanmayı tercih etmiştir. Ona göre halk, sadece ülkedeki yurttaşlar için kullanılan bir ifade değildir, ülke sınırlarının ötesine aşarak tüm insanlık için kullanılabilir nitelikte bir kavramdır.

Kaynakça

- Akagündüz, Ümüt ve Seval Yinilmez Akagündüz (2011). "Çok Yönlü Bir Fikir Adamının Geçmişe Bakışı: Sabahattin Eyüboğlu ve Tarih", *Folklor/Edebiyat*, XVII. Cilt, S. 68, ss. 187-206.
- Akagündüz, Ümüt ve Seval Yinilmez Akagündüz (2013/4). "Cumhuriyet Dönemi Düşünürlerinden Sabahattin Eyüboğlu'nda Felsefi Bakış", *Folklor/edebiyat*, C. 19, S. 76, ss. 21-30.
- Akagündüz, Ümüt. "Evrensel Bir Düşünür: Sabahattin Eyüboğlu" Erişim: <https://www.beyaztarih.com/cumhuriyet-tarihi/evrensel-bir-dusunur-sabahattin-eyuboglu> (30.04.2020).
- Akyıldız, Kaya (2007). "Mavi Anadoluçuluk", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık III.*, ed. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.462-481.
- Atatürk, Mustafa Kemal (1997). Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, der. Nimet Arslan, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.Sezen, Yümni (2005). *Hümanizm ve Türkiye*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Boratav, Pertev Naili. "O, kültür Sorununu Türkiye'nin Değerler Bütünü İçinde Çözümlemek İstemişti." Erişim: <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/42762/001641514010.pdf?sequence=1> (30.04.2020).
- Ergül, Selim Temo (Eylül 2014). "Dil, Siyaset Ve Edebi Eleştiri Bağlamında Mavi Anadolu Hareketi", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 7, S.19. ss. 1-22.
- Erhat, Azra (1973). "Halikarnas Balıkçısı, Yeni Ufuklar, XXI. Cilt, S. 242, ss. 9-11.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki (1973). "Halikarnas Balıkçısı", *Cumhuriyet*, s.2.
- Eyüboğlu, Sabahattin (1994). *Mavi ve Kara: Denemeler (1940-1973)*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Eyüboğlu, Sabahattin (2000). *Mavi I: Söz Sanatları Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Halikarnas Balıkçısı (2008). *Anadolu'nun Sesi*, haz. Şadan Gökova, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Koşar, Emel (Bahar 2018). "Mavi Anadoluçuluk ve Sabahattin Eyüboğlu'na Eleştirel Bakışlar", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, S. 17, ss. 79-86.
- Özçelebi, Betül (2009). "Türk Edebiyatında Hümanist Eleştiri Anlayışının Temelleri", *Folklor/Edebiyat*, S. 60, ss.125-138.
- Sezen, Yümni (2005). *Hümanizm ve Türkiye*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Sinanoglu, Suat (1980). *Türk Hümanizmi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Şenol, Mahmut (2009). "Medeniyet Tartışmalarında Mavi Anadoluçuluk Akımının Yeri, Mavi Gezi Teknelerinden Anadolu Kıyılarına Bakmak", *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl 6, S. 21-22, ss. 105-124.